

## Specialtulltaxan för Skåne av år 1669.

Den speciellt för Skåne utfärdade exporttulltaxan av den 9 januari år 1669 har förut ej kunnat återfinnas<sup>1</sup>. I betraktande härav torde det icke vara obefogat, att den nu publiceras, sådan den föreligger i landsarkivet i Lund<sup>2</sup>. Ett par kommentarer må samtidigt vara på sin plats.

Skånes inkorporering i det svenska statsområdet medförde avsevärda förändringar för provinsens handel och sjöfart. Praktiskt taget omedelbart efter proklamerandet av den svenska suveräniteten, infördes de i Sverige gällande tullsatserna på import- och exportvaror<sup>3</sup>. Men icke nog härmed. Beträffande många varor såsom spannmålen utfärdades även direkta exportförbud. Resultatet härav kunde inte bli mer än ett: minskning i utrikeshandeln jämfört med tidigare förhållanden (också med hänsyn tagen till ändringen i gränserna).

Att verkningarna av tullpolitiken dock inte omedelbart blevo värre än faktiskt var fallet, torde nog kunna tillskrivas den omständigheten, att generalguvernören efter ansökan emellanåt beviljade utförselrättigheter ifråga om både spannmål och annat. När t. ex. Ystadborgaren Nils Graa<sup>4</sup> på hösten år 1660 vände sig till excellensen Stenbock med en bevekande bön, »anlengende om nogen seed mig underdaanigst måtte bewillgis fra Ystad att ud-schibe . . ., ungefehr 1.000 t:r biug och 500 t:r hafre, huarudi mig fattige mand stoer naade scheer», blev han troligen ej fullständigt desillusionerad. Tidigare på året hade nämligen Stenbock underlåtit regeringen om att han tillåtit städernas borgerskap exportera tredjedelen av den spannmål, »som de angifwit och i för-rådth hafue», i avsikt »till at både draga den traffiquerande hijth på desse orther så och, at hålla folcket uthi humeur och befordra

<sup>1</sup> Heckscher, Eli F.: Sveriges ekon. hist. I, s. 662.

<sup>2</sup> LAL. Tullarkivet för Malmö. Malmö tullkontors ankomna brev 1661 ff. (cit. Mö tullbr.).

<sup>3</sup> 11/8 1658, enl. Mö tullbr. 23/4 1661.

<sup>4</sup> LAL. Generalguvernementsarkivet. Skriv. fr. ämbetsmän och enskilda 1658—1664.

deras köpenskap»<sup>1</sup>. Som särskilt vägande skäl uppgav han, att borgerskapet ej kunde betala importen med annat än spannmål och »någre få dessföruthan här i landet fallande persedlar» (varmed han, enligt en bifogad designation, avsåg hästar, oxar, kött, fläsk, smör, talg, ved, pottaska, beck och alun).

Exportsituationen i Skåne under de första svenska åren kan i någon mån ifråga om de viktigaste utförselvarorna påvisas i siffror. Vi välja till jämförelse Wimarsons beräkningar för år 1655 i hans framställning av Ystad mot slutet av danska tiden och ett generalpersedelextrakt för Skåne från år 1663<sup>2</sup>. Vi få då dessa exportsiffror:

	1655	1663
oxar, antal .....	4,166	4,933
hästar, antal .....	946	7,109
korn o. malt, tunnor .....	c:a 55,000	9,007
havre, tunnor.....	c:a 9,000	940

Endast spannmålsexporten hade avtagit men i gengäld så mycket kraftigare. Ännu mera iögonfallande blir tillbakagången, om man betänker, att den skånska spannmålsexporten före Horns krig i regel översteg 100.000 tunnor om året. Vad beträffar den stora utförseln av hästar år 1663, må erinras om att denna export tidigare företett mycket starka fluktuationer. Den förlorade dock snart all betydelse, efterhand som de svenska myndigheterna ökade svårigheterna för den och till slut upphörde den fullständigt<sup>3</sup>. Rörande de ovan anförda siffrorna skall vidare ihågkommas, att 1655 års siffror avse endast utförseln över Malmö, Ystad, Hälsingborg, Landskrona och Kristianstad, vilka då visserligen representerade den allra största delen av den skånska exporten men dock inte hela exporten, varför särskilt siffran över spannmålsutförseln bör höjas något, för att jämförelsen med 1663 års uppgifter skall bli riktigare, lämpligen med 15.000 tunnor, d. v. s. till c:a 80,000 (Simrishamns spannmålsutskeppning uppgick till 10.000 à 15.000 tunnor under senare delen av 1600-talet<sup>4</sup>). — Spannmålsexporten blev inte större under de närmast följande åren. Därpå tyder storleken av de kvantiteter, som utfördes över Malmö, huvudorten för Skånes spannmålshandel: ungefär 2.000 tunnor år 1666 och 1.500 tunnor år 1667<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> RA. K. B:s skriv. t. Kungl. M:t.

<sup>2</sup> Weibull, C. G.: Skånska jordbr:s hist., 1923, Wimarsson, Nils, i Fästskrift utgiven av Ystads Fornminnesförening, 1918, s. 76, samt KA. Tull och accis 502.

<sup>3</sup> Weibull, a. a.

<sup>4</sup> LAL. Simrishamns krono- o. stadsräkenskaper 1531—1705.

<sup>5</sup> Mö St A. Malmö tolags- o. bropenningböcker.

Ifråga om tullsatsernas höjd anpassade sig myndigheterna inte efter Skånes intressen utan efter rikets. Den tillämpade svenska tulltaxan var helt konstruerad för det svenska näringslivets förhållanden och innehöll ojämförligt högre satser på de viktigaste nödvändighetsvarorna än den förut använda danska taxan. Detta framkallade redan från början ett jäsande missnöje inom alla lager av den skånska befolkningen. Även tullinspektoren i generalguvernementet (Jacob Barckman) såg sig omsider — av omtanke om tullinkomsterna — nödsakad att påpeka år 1664, att Skåne ej längre kunde konkurrera med »naborna» på den internationella spannmålsmarknaden tack vare de högre tullbördorna, varför också tullen för året hotade att bli »defect»<sup>1</sup>. Vid slutet av år 1667 utfärdades så en ny, för hela riket gällande tulltaxa. De bestämmelser i denna, vilka voro av särskilt intresse för den skånska exporthandeln, skapade emellertid genast opposition. I skånska adelns besvär av år 1668 skildrades läget, efter vad det förefaller, på ett träffande sätt. »Alldenstund hertigdömet Skåne haver på några års tid så märkeligen avtaget uti commercierna», heter det, »att ej allenast främmande, som tillföreoro voro vane att bruka deras handel där i landet med hästar, oxar, korn och annat och därmed bragte store penningar in, äre störste delen alldeles avvände och driva nu deras handel uti Danemark, utan också inländske köpmän begynna att inrätta deras största kornhandel uti Köge och andre städer uti Danemark, eftersom de det därifrån kunna föra med mindre omkostnad, varutinnan hela hertigdömet tillfogas en mycket stor skada, att vad som uti landet behöves, såsom vin, salt, speceri och annat sådant mera, är uti ett osäjeligit stort pris, ther igenom alle penningar bringas ut ur riket, theremot alla andra varur, som falla där uti landet, äre uti mycket ringa värde, så att det är bonden nästan omöjeligit till att kunna få så många penningar ihop som han skall utgiva i sine utlagor, ty an hålla Ridderskapet och Adelen ther sammastädes underdånigst att Kongl. Maj:t i nåder ville vara betänkt, igenom vad medel commercierne kunna jämbväl på then orten åter komma i flor»<sup>2</sup>. Även »samtliga borgerskapet» begärde vid riksdagen nämnda år »moderation i stora sjö tullstaxan på somliga utgående och inkommande varor».

Kungl. Maj:t svarade på dessa framställningar, att »sjelfva taxan vore ett bestående ting och icke kunde ändras, men om något in particulari vore, som kunde betarfva någon moderation, innan manufakturerna rätt komme igång, så skulle dem derut-

<sup>1</sup> LAL. Generalguvernementsarkivet. Skriv. fr. ämbetsmän o. enskilda 1658—1664.

<sup>2</sup> Heckscher, a. a., s. 662.

innan villfaras, så vidt det för Kungl. Maj:ts och Kronans intresse vore görligt»<sup>1</sup>. Den 9 januari år 1669 utfärdades också en speciell skånsk exporttulltaxa, vilken i flera fall innebar en betydande nedsättning i de året innan gällande tullsatserna. En jämförelse mellan spannmålstullarna åren 1668 och 1669 är synnerligen upplysande. Sålunda betalades i öre smt per tunna

för	1668 års tulltaxa			1669 års tulltaxa		
	på fria	halvfria	ofria skepp	på fria	halvfria	ofria skepp
vete .....	13	16 1/4	19 1/4	7 1/8	9	10 1/2
råg .....	»	»	»	5 1/2	7	8 1/4
korn .....	»	»	»	»	»	»
malt .....	»	»	»	»	»	»
havre ...	»	»	»	2 1/4	3 1/2	4
ärter .....	»	»	»	7 1/8	9	10 1/2
vetemjöl	»	»	»	8	10	12
rågmjöl	»	»	»	6	8	10
gryn .....	»	»	»	7 1/2	9	10 1/2

Trots den, procentuellt sett, kraftiga nedsättningen, torde tullnivån inte desto mindre förblivit alltför hög för att en verklig stimulering av utrikeshandeln skulle komma till stånd. En av dåtida person (sannolikt Barckman) verkställd jämförelse mellan de svenska (= skånska) och danska exporttullarna styrker i varje fall ett dylikt antagande<sup>2</sup>. Denna utvisar för skeppning på främmande farkoster:

	Svenska taxan			Danska taxan			Skillnaden		
	dr	öre	pgr	dr	öre	pgr	dr	öre	pgr
å 1 tunna vete .....	—	10	12	—	6	12	—	4	—
» » » råg .....	—	8	6	—	4	—	—	4	6
» » » korn .....	—	8	6	—	3	12	—	4	18
» » » malt .....	—	8	6	—	3	12	—	4	18
» » » havre .....	—	4	—	—	2	—	—	2	—
» » » rågmjöl ...	—	10	—	—	4	12	—	5	12
» » » gryn .....	—	10	12	—	4	—	—	6	12
» » » kött .....	1	13	12	—	16	—	—	29	12
» » » nötter .....	—	22	18	—	6	—	—	16	18
» » skeppund fläsk ...	2	14	—	—	18	—	1	28	—

<sup>1</sup> Wägner, S.: Skånska kommissionen af 1669—1670; 1886, s. 103.

<sup>2</sup> LAL. Tullarkivet för Malmö. Malmö sjötullkammare o. sjötullrätt.— I Skånska kommissionens handlingar, vol. E (RA), omtalas, att Barckman hade uppgjort en jämförande lista med angivande av svenska och danska tullsatserna för de varor, som krävde mest moderation.

Mot bakgrunden härav var det sålunda mindre underligt, att Barckman vågade föreslå skånska kommissionen, att tullsatserna (både på export- och importvarorna) skulle anpassas efter de danska<sup>1</sup>. Han hoppades därvid själv på en kraftigt stegrad tillförsel och antog att konsumtionen på landet, »som en tid varit ringa», skulle bli större — med ty åtföljande höjning av kronans tullintäkter. Även de olika stapelstädernas borgerskap klagade inför kommissionen på dessa förhållanden<sup>2</sup>. I Malmö hade spannmålshandeln tidigare varit den »profiterligaste» sysselsättningen, hette det, men den avtog nu ständigt. Beträffande Landskrona nödgades man konstatera, »att handeln intet hafver der på orten tilltagit, utan borgerskapet årligen förminskats och utur staden flytt». Den enda stad, som hade någon »näring», uppgavs vara Hälsingborg. Man var m. a. o. också missnöjd i Ystad och Kristianstad. Skånska kommissionen visade sig äga förståelse för de framförda klagomålen. Den gjorde faktiskt tullinspektorens yttrande till sitt och underströk i sin berättelse om stora sjötullen, att om tulltaxan å in- och utförda varor något sänktes, så att olikheten med den danska blev mindre, skulle icke blott handeln tilltaga, utan tullinkomsterna, »som på handelsdrifvande hade sin subsistens», märkbart ökas och dessutom »varornas myckenhet dubbelt ersätta afgången af själfva taxan»<sup>3</sup>.

Någon ytterligare generell tullnedsättning på exportvarorna kom emellertid ej till stånd. Och ännu mindre sänkte man tullen på importvarorna. Partiella lättnader beviljades nog vid utomordentliga tillfällen — exempelvis under kriget med Danmark 1675—1679, då tullfri livsmedelsimport tilläts — men å andra sidan kunde det hända, att man momentant höjde tullsatsen för en viss vara<sup>4</sup>. Den skånska exporttulltaxan av år 1669 blev i själva verket bestående lika länge som den året innan tillämpade rikstulltaxan, d. v. s. ända till år 1715; försök från tullnärernas sida att, i mer eller mindre god tro, frångå densamma, förskaffade dessa endast admonitioner från regering samt kammar- och kommerskollegium (<sup>29</sup>/<sub>3</sub> 1684, <sup>23</sup>/<sub>10</sub> 1686, <sup>16</sup>/<sub>3</sub> 1687 och <sup>13</sup>/<sub>5</sub> 1693<sup>5</sup>). För övrigt måste tulltaxesättningen bli i hög grad »teoretisk», sålänge man gjorde så flitigt bruk av förbudspolitikerna som fallet blev. Ur Malmö tullkontors inkomna brev kunna för perioden 1661—1715 åtminstone dessa erhållna order om exportförbud enbart på

<sup>1</sup> Skånska kommissionens handl., vol. E.

<sup>2</sup> Wägner, s. 101 ff.

<sup>3</sup> Wägner, s. 103.

<sup>4</sup> Mö tullbr.

<sup>5</sup> Mö tullbr.

spannmål antecknas, nämligen  $\frac{3}{9}$  1661,  $\frac{20}{10}$  1662,  $\frac{16}{11}$  1674,  $\frac{8}{5}$  1680,  $\frac{13}{5}$  1693,  $\frac{16}{10}$  1694,  $\frac{5}{1}$  1697,  $\frac{5}{2}$  och  $\frac{23}{11}$  1698,  $\frac{1}{11}$  1699,  $\frac{10}{2}$  1700,  $\frac{23}{9}$  1710 och  $\frac{24}{1}$  1714. År 1680 förbjöds t. o. m. spannmålsutskeppning till det övriga Sverige. Ett liknande förbud är känt från år 1674<sup>1</sup>. Både förbuden och tillstånden synas ofta ha utfärdats av generalguvernören på eget bevåg, vilken ibland rentav glömde att underrätta regeringen om de företagna åtgärderna. Den  $\frac{19}{4}$  1684 fick tullinspektoren i guvernementet emellertid rätt till att utfärda temporära exportförbud på oxar, hästar, spannmål och viktualievaror, när dessa varor behövdes i landet<sup>2</sup>. Anledningen till de prohibitiva åtgärderna var sannolikt en önskan, att livsmedelspriserna ej skulle stiga så pass mycket, att folkförsörjningen och den militära provianteringen fördrades.

Den situation, som den svenska tullpolitiken framkallade i Skåne, kan i korthet skisseras på följande sätt. Skåningarna, som tidigare avsatt sina produkter särskilt på Lübeck och Holland, där de samtidigt i retur hämtat sina importförnödenheter, hänvisades nu för sin avsättning till de uppsvenska hamnarna, vilkas långvariga tillfrysning omöjliggjorde skeppningar dit, innan spannmålen »sammanbrände» (den skånska spannmålen kunde nämligen ej ritorkas på grund av bränslebristen på slättbygden)<sup>3</sup>. Vid export till Holland och Norge hade man däremot ej besvärats av ishinder. Det nu uppkomna läget fördrade vidare importen, eftersom man nödgades att göra dubbla resor — om man överhuvudtaget var istånd till en sådan prestation. Den gynnsamma fraktposition, som man förut haft gentemot utlandet och vilken grundat sig på att importen varit mindre tonnagekrävande än exporten (som ju bestått av skrymmande varor) alltså ej endast förlorades utan byttes tillpåköpet i sin motsats. Och dessutom försvårades importen i högsta grad genom den valutarist, som blev resultatet av den nedbringade exporten<sup>4</sup>. Nominellt kunde man nog täcka en del av importbehovet i Stockholm — och man tog också t. ex. salt i returlast — men både kvalitativt och kvantitativt brast det därvidlag, såsom livligt omvitnades inför skånska kommissionen.

Någon större lättnad medförde 1669 års skånska exporttulltaxa sålunda ej, i varje fall inte för spannmålshandeln. Siffrorna för Malmö spannmålsexport äro talande (i den mån de kunna

<sup>1</sup> RA. K. B:s skriv. t. Kungl. M:t.

<sup>2</sup> Mö tullbr.

<sup>3</sup> Åmark, Karl: Spannmålshandel o. politik i Sverige 1719—1830; 1915, s. 145 ff.

<sup>4</sup> Jmfr Wägner, s. 99.

framletas): icke fullt 6,000 tunnor utfördes år 1671, 5 tunnor år 1680, 206 tunnor år 1694 tiden  $1^2/8 - 7/12$ , ungefär 500 tunnor år 1697 och ingenting åren 1700 och 1703<sup>1</sup>. År 1705 uppgick hela den skånska spannmålsexporten förmodligen ej till mer än 2.000 tunnor<sup>2</sup>. Otvivelaktigt låg det fakta bakom den besvärsskrivelse, vilken Malmö borgerskap avgav efter skånska kriget och vari de förhoppningsfullt tecknade den ljusa ekonomiska situation, som skulle uppkomma i Skåne, ifall utförseltullen på spannmålen ytterligare sänktes<sup>3</sup>. »Sädeshandeln skulle åter uppblomstra, ehuru den redan gått från Skåne till Seland och Jutland. Men då det danska kornet var till kärnan och wigten sämre än det skånska, hwilket var 10 procent drygare, borde man under mera gynnade tullförfattnings hägn kunna hoppas, att nämnde handelsgren skulle återtaga sin förra riktning. Danskarna skulle med det samma gå miste om fördelen att kunna förse utlänningen med salt, fisk och andra varor, hwarigenom Skåne, som för närvarande ingen utländsk sädeshandel hade, förlorade '27 procento på penningarna'. Borgaren blef uppmuntrad att skaffa sig fartyg; då han nu deremot, för att utskeppa stalloxar, pottaska och beck, måste frakta främmande fartyg för 'utrikes mynt'. Genom den förändringen skulle fraktinkomsten stadna i landet; åkerbruket åter lyftas, och oaktadt afgifternas minskning skulle tullinkomsterna förökas genom den större varuomsättningen, och utländska varor bringas till Skåne».

Förslaget rönt inte någon framgång hos myndigheterna. Inte förrän i slutet av år 1698 tycks man på högre ort varit villig att på allvar diskutera en ny tulltaxenedsättning, men det stora kriget omintetgjorde realiseringen av dylika funderingar.

<sup>1</sup> Mö St A. Malmö tolags- och broböcker.

<sup>2</sup> KA. Tull och accis 227 (persedelextrakt finnas där från år 1705 för bl. a. Malmö, Ystad, Hälsingborg och Kristianstad men saknas för Landskrona).

<sup>3</sup> Cronholm, A.: Skånes polit. hist. II, s. 290.

## Specialtulltaxan för Skåne 1669.

»Copia 1669 9 Januarij.

Såsom Kongl. Majjtz vår allernådigste konungh och herra widh förflutne Rigsdagh sikh nådigst emoth dess ständer och undersåtthere i Skåne forklarar hafuer till moderation och lindring af tullen på nogra wahrur och dett samma Collegie till at forrette nådigst andförtrødt, hwarförre hafuer Collegium sikh detta forretagidt och efter sackernes och tiedernes förskaffenhedh funnit nödeligit och på desse efterföljende perseljer tullen uthj Skåne modereras efter dhen taxan som følger, hwilcken taxa borgerskabet i städherne kunna notificeras och til wederbörandernes efterrettelse i tulhuset ofentl. ansllaas.

		<i>Frije Skiep</i>		<i>Half frij</i>		<i>Ofrij</i>	
		Dr	öre	D	öre	D	öre
Hwete .....	1 tr	—	7 1/2	—	9	—	10 1/2
Rågh .....	1 tr	—	5 1/2	—	7	—	8 1/4
Korn .....	1 tr	—	5 1/2	—	7	—	8 1/4
Malt .....	1 tr	—	5 1/2	—	7	—	8 1/4
Hafra .....	1 tr	—	2 1/4	—	3 1/2	—	4
Ertter .....	1 tr	—	7 1/8	—	9	—	10 1/2
Hwettemiöhl .....	1 tr	—	8	—	10	—	12
Roghmiöhl .....	1 tr	—	6	—	8	—	10
Grijn .....	1 tr	—	7 1/2	—	9	—	10 1/2
Capit: riedhest ...	1 st.	4	27	6	—	7	9
Wong Hest Stor	1 st.	4	—	5	—	6	—
Smere ditto.....	1 st.	2	12	3	—	3	19
Klipper under							
Rustningsh tienst.:	1 st.	1	13	1	24	2	3 1/2
ditto mindre .....	1 st.	1	—	1	8	1	16
Föhl och stødth							
foris intet uth...		—	—	—	—	—	—
Potaska .....	1 Skipp.	—	24	—	28	1	—
Brendweedh	1 Famb.	—	4 1/8	—	5 2/5	—	6 1/2



Knut Kurck.

I Lagerfelt.

Erick Rosenholm.

Hendrich De Moucheron.

/ Johan Stiernhök.

Accorderar medh des originahl

I. Barckman.

Uppå Kongl: Majjts vår allernådigst konungs och herres nådigste behagh bliffua stalloxar som uthur Skåne här efter uhtskippas såledis uthi tullen uhträcknadhe och fortulladhe som följer:

<i>Med Wissmarske och andre swendske fahrkoster til Wismar</i>			<i>Wismarske och andre swendske fahrkoster som gaar neder Stade likt i (fart till andra orter)<sup>26</sup></i>		<i>Fremmedhe och ofrije fahrkoster</i>	
Aff	D sm	ör	D sm	ör	D sm	ör
1 pahr	2	6	2	23 1/2	3	9

I Lagerfelt

Erich Rosenholm.

G. Schonfelt

/ Johan Stiernhök.

Desföruthan annammas af  
hward par stalloxar

Siöretspenningar .....	2	2	2
Ahrmpenningar .....	1	1	1

Concorderar

I Barckman»

<sup>1</sup> De sista orden oläsliga, men formuleringen framgår av andra brev i Mö tullbr.

Oscar Bjurling.